

NAŠ LIST

POSEBNA IZDAJA
OB 30. OBLETNICI
UKINITVE AZBESTA
V SLOVENIJI

Alpacem

Ob 30. obletnici ukinitve azbesta v Sloveniji leta 1996

V posebni izdaji Našega lista obeležujemo 30. obletnico ukinitve azbesta v Sloveniji v letu 1996. Ob kratkih prispevkih smo poiskali izjave sogovornikov, ki so pomembno prispevali k ukinitvi ali pa skrbijo za udejanjanje aktivnosti, ki so zakonsko predpisane.

Posledice azbesta so v Anhovem, v Sloveniji in povsod po svetu še vedno prisotne – zarezale so v življenja številnih posameznikov, družin in skupnosti. Pomembno je, da se spominjamo dogodkov in da kot posamezniki, podjetja in skupnost skrbimo, da se take zgodbe ne bodo več ponovile. Hkrati pa ne pustimo osamljenih in brez pomoči ljudi, ki se s posledicami še vedno soočajo.

1921

Odprtje tovarne Cementi Isonzo S.A. v Anhovem. Začetek proizvodnje cementa in proizvodnje azbestcementnih izdelkov.

1980

Salonit Anhovo sprejme razvojne načrte, ki vključujejo prestrukturiranje podjetja v brezazbestno proizvodnjo.

1996

Vlada Republike Slovenije sprejme Zakon o prepovedi proizvodnje in prometa z azbestnimi izdelki ter o zagotovitvi sredstev za prestrukturiranje azbestne proizvodnje v neazbestno. Konec proizvodnje z uporabo azbesta v Sloveniji in Anhovem. Začetek sanacije in odstranjevanja azbesta na območju cementarne.

1998

Skupina Wietersdorfer v obdobju 1998-2004 prevzame večinski delež cementarne. Buzzi se pridruži leta 2014.

2006

Sanacija desnega brega reke Soče. Naložbo, vredno 450 milijonov tolarjev, sta financirala cementarna ter Ministrstvo za okolje in prostor.

2010

V obdobju od leta 2010 do 2025 je bilo z industrijskega območja odstranjenih še okrog 1.390 ton azbestcementnih plošč in cevi.

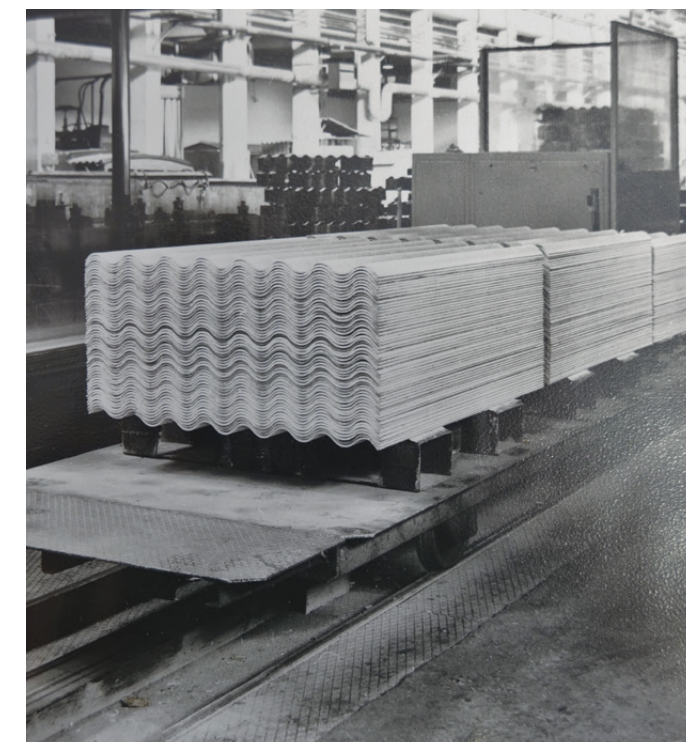
Uporaba azbesta v svetu

Azbest je skupno ime za silikatne materiale, ki se v naravi pojavljajo v več različnih oblikah. Azbest je izjemno odporen na toploto, kemikalije, obrabo in ima dobre izolacijske lastnosti. Zaradi tega je dolgo časa veljal za čudežno rudnino in so ga uporabljali v številnih izdelkih – nekatere ocene govorijo o več kot tri tisoč različnih izdelkih.

V **gradbeništvu** so ga uporabljali za strešnike in kritine, izolacijske plošče, cevi, izolacije, talne obloge, dimnike in požarne pregrade. V **industriji in energetiki** so ga pogosto uporabljali za izolacijo cevi, kotlov in peči, filtre in izolacije v kemični industriji ter kot del zaščitne opreme (npr. azbestni plašči za gasilce). V **avtomobilski industriji** so ga uporabljali za zavorne obloge in sklopke ter tudi za tesnila v motorjih. V **pomorstvu in na železnicah** je bil v uporabi za izolacijo cevi, motorjev in kotlov na ladjah in vlakih. Bil je celo v nekaterih starih **gospodinskih napravah** (50., 60. in 70. leta), kot so sušilniki za lase, likalniki, električni štedilniki in peči.

Uporaba azbesta v Sloveniji in v Anhovem

V Sloveniji je od leta 1946 (v Anhovem je bil v uporabi od leta 1921) do 1996 azbest uporabljalo 14 podjetij v svoji proizvodnji, deset podjetij je uvožene izdelke vgrajevalo, osem pa jih je prodajalo v maloprodaji. Tako kot sicer v svetu, smo ga tudi v Sloveniji uporabljali v gradbeništvu, industriji in energetiki, avtomobilski industriji ter v pomorstvu in na železnicah.

Glavna območja, kjer je bil v preteklosti v uporabi azbest pri nas, so: Anhovo, Ljubljana, Maribor, Jesenice, Medvode in Sodražica. Najbolj škodljivi vplivi azbesta za človeka se pojavijo zlasti pri kopanju, mletju, prevozu, proizvodnji, vzdrževanju, uporabi, popravilu ali odstranjevanju izdelkov ali materialov, ki vsebujejo azbest. Nacionalni inštitut za javno zdravje je v letu 2010 navedel, da je tretjina vseh primerov obolelih zaradi azbesta v Goriški regiji, nekoliko manj kot polovica skupaj v Ljubljani in Mariboru, preostalih 20 % pa v drugih krajih.

V Anhovem je bil azbest v uporabi v obratu azbestcementnih izdelkov, ki so jim poleg cementa in drugih materialov dodajali azbest. Pri sami proizvodnji cementa sicer ni bil uporabljen, ampak pri proizvodnji t.i. azbestcementnih izdelkov. Med njimi so bili valovite in ravne plošče, cevi, stenske in fasadne obloge ter različni gradbeni elementi.

Leta 1996 je bila v Sloveniji z zakonom prepovedana uporaba azbesta

V letu 2026 obeležujemo 30 let od sprejetja Zakona o prepovedi proizvodnje in prometa z azbestnimi izdelki ter o zagotovitvi sredstev za prestrukturiranje azbestne proizvodnje v neazbestno (ZPPPAI). Zakon je bil sprejet 27. septembra 1996, v veljavo pa je stopil 12. oktobra 1996. Društvo obolelih zaradi azbesta je bilo ustanovljeno v začetku istega leta, in sicer 18. januarja 1996.

Leta 2003 se je v Sloveniji končalo prestrukturiranje azbestne proizvodnje v neazbestno. Ob tem so se še okrepila prizadevanja za nadgradnjo zakonodaje, da bi zagotovili rešitev v interesu vseh ljudi, ki so bili ali bodo izpostavljeni škodljivemu vplivu azbestnega prahu. Leta 2006 je začel veljati Zakon o odpravljanju posledic dela z azbestom (ZOPDA). Dodatno področje odpadkov, ki vsebujejo azbest, opredeljuje tudi Zakon o varstvu okolja. Zakonodajo dopolnjuje tudi vrsta podzakonskih aktov. Osnovni zakoni so v teh letih doživeli tudi vrsto dopolnitev.

Zakonska ureditev je prinesla možnost uveljavljanja odškodnin za vse, ki so bili izpostavljeni azbestu in se soočajo z boleznimi, povezanimi z azbestom. Med priznanimi boleznimi so azbestoza, mezoteliom, pljučni rak zaradi azbesta in druge respiratorne bolezni, povezane z izpostavljenostjo azbestu. Postopek poteka v treh fazah: zdravstvena komisija, verifikacija bolezni in odškodninski postopek. Proračun Republike Slovenije financira 60 odstotkov, podjetje, ki je pravni naslednik, pa 40 odstotkov.

Evropska unija je uveljavila popolno ukinitve uporabe azbesta v vseh oblikah v vseh državah članicah leta 2005, pri čemer so se v mnogih državah prizadevanja začela v letu 1983, v nekaterih pa tudi že v sedemdesetih letih. Kanada je popolno prepoved uporabe azbesta uveljavila šele leta 2018. Srbija je prepoved uporabe azbesta uveljavila leta 2011, Makedonija pa 2014. Pred Slovenijo so prepoved uporabe azbesta uveljavili v naslednjih državah: Norveška (1984), Islandija (1983), Italija (1992) in Nemčija (1993). V številnih državah po svetu je žal azbest še danes v uporabi (npr. v Indiji, na Kitajskem in v Rusiji).

Ukinitev azbesta v Anhovem

V Anhovem so prenehali uporabljati azbest z uveljavitvijo zakona po več kot 70 letih uporabe. Temeljna cilja nove uprave takratnega Salonita Anhovo sta bila ukinitve proizvodnje azbestcementnih izdelkov in celovita sanacija podjetja ter ohranjanje delovnih mest.

Obsežen sanacijski program je vključeval čiščenje območja proizvodnje azbestcementnih izdelkov in okolice ter prestrukturiranje proizvodnje teh izdelkov v neazbestno. Jasni viziji in izjemni angažiranosti takratnega vodstva in zaposlenih so sledili vidni rezultati. Že leta 1996 so kot prvo večje podjetje s področja gradbeništva pridobili certifikat kakovosti ISO 9001. Leta 1997 je podjetje podpisalo pogodbo s švicarskim partnerjem Eternit AG o skupnih vlaganjih v novo proizvodnjo vlaknocementne kritine, in sicer najprej kot družba Esal, danes pa kot Swisspearl, ki še vedno uspešno deluje neodvisno od cementarne. Sledilo je tudi lastniško preoblikovanje cementarne – iz državnega v zasebno lastništvo z jasno zavezo izpolnjevanja najvišjih možnih standardov na področju okolja.

Jože Funda je bil dolgoletni predsednik uprave Salonita Anhovo, pod vodstvom katerega so ukinili proizvodnjo azbestcementnih izdelkov in prestrukturirali podjetje. V takratnem Salonitu Anhovu je bil zaposlen od 1977 do 2012:

»Vodenje Salonita sem prevzel spomladi 1994 kot v. d. generalnega direktorja po izglasovani nezaupnici prejšnjemu vodstvu, med drugim, ker ni prestrukturiralo proizvodnih programov, predvsem azbestcimenta, in ker je hipotekarno obremenilo celotno premoženje podjetja v korist enega kreditodajalca z opcijo vstopa v lastništvo Salonita v višini 50,6 odstotkov. Opcija vstopa v lastništvo v enaki višini je bila dana tudi drugemu kreditodajalcu. Seveda opcij v višini 101,2 odstotka ni bilo mogoče izpolniti.

V tem obdobju so eskalirale tudi azbestne bolezni in posledično izjemni pritiski lokalnega okolja, torej zelo težko rešljiv položaj podjetja.

Dodatno je položaj podjetja v predstečajno stanje pahnila, takoj po mojem nastopu funkcije generalnega direktorja, s strani hipotekarnega upnika vložena in pri razsodišču mednarodne trgovinske zbornice v Parizu (obravnavana je bila v Zurichu) dobljena izvršilna razsodba v višini 25 milijonov nemških mark. Po dolgi in zahtevni pogajanji z obema upnikoma sem uspel doseči za Salonit najboljši možni izid:

- Prvi upnik: vstopi v lastništvo Salonita v višini 12,7 % (ne 50,6 %, kot je imel opcijo), izbrisejo se vse hipoteke na premoženju Salonita.
- Drugi upnik: del kredita se mu vrne, preostanek dolga se poplača z bodočimi dobavami cementa v naslednjih letih.

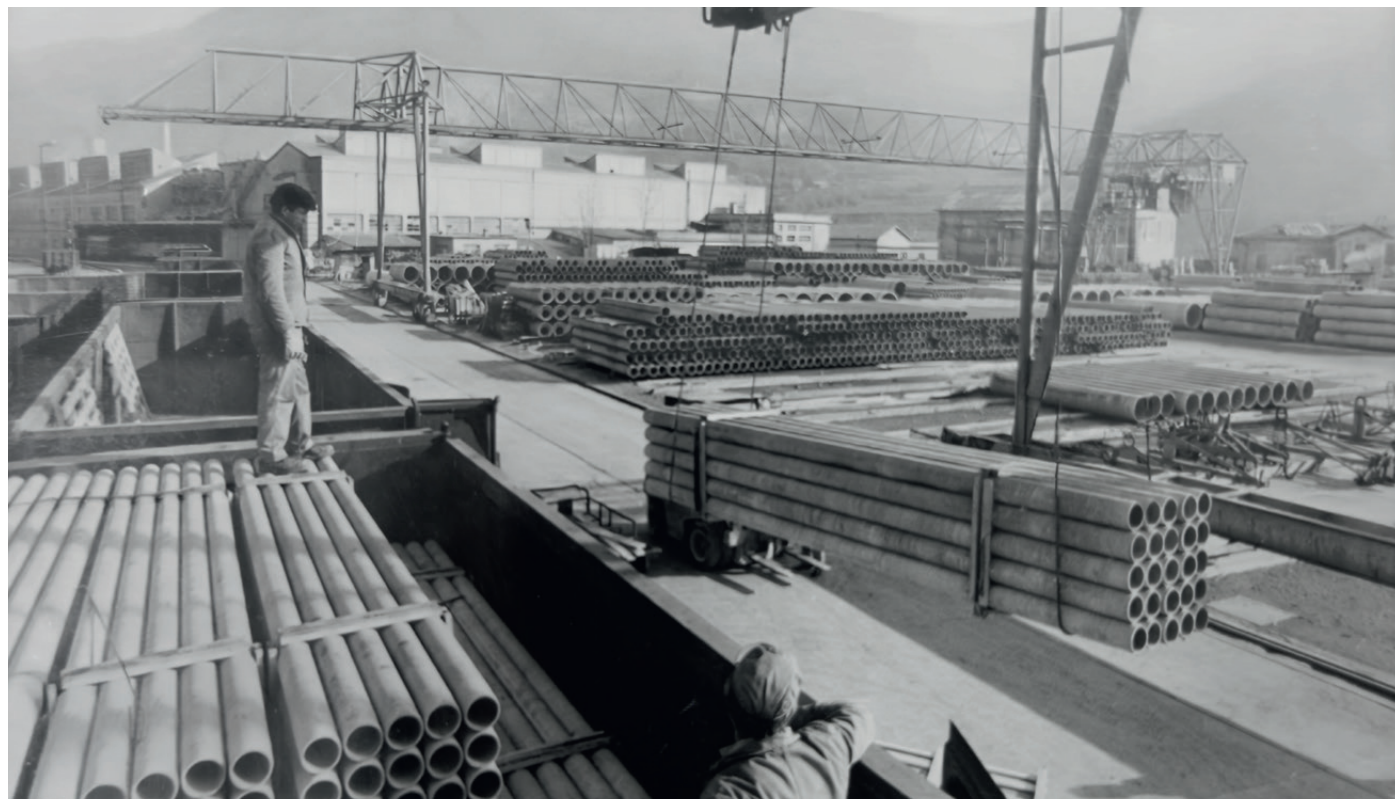
Salonit z nesaniranim azbestnim programom ni bil zanimiv za nikogar, za cementni del Salonita pa so bili zainteresirani vsi večji evropski cementarji, ki so tudi opravili skrbne preglede podjetja.

Na »srečanju generacij« ob dnevu tovarne 15. 9. 1995 na tovarniškem dvorišču sem na veliko presenečenje prisotnih (vseh zaposlenih in upokojencev) najavil, da ob prihodnjem srečanju, 15. 9. 1996, azbestne proizvodnje v Anhovem ne bo več.

Pričelo se je leto izjemnih aktivnosti:

- Predstavitev problematike predsedniku vlade dr. Janezu Drnovšku v Brdih.
- Drugo srečanje z dr. Drnovškom, ministrom za gospodarstvo Metodrom Dragonjo, predsednikom Slovenske razvojne družbe dr. Bogdanom Topičem kot večinskim lastnikom Salonita in Jožko Hegler, državno podsekretarko na MGD (glavna operativna podpora s strani vlade).
- Večkratna srečanja s takratnim Klubom Primorskih poslancev (klub je bil formalni vlagatelj in predlagatelj zakona ZPPPAI v parlamentarno proceduro s prvo podpisano poslanko Bredo Pečan).
- Pobuda za ustanovitev Društva obolelih zaradi azbesta (kot izjemno močna lokalna podpora) – član društva sem od ustanovitve do danes.
- Priprava osnutka zakona o prepovedi uporabe azbesta v Salonitu Anhovu d.d., ki se je v nadaljevanju spremenil v vseslovenski zakon, le finančne posledice zakona so ostale v višini, kot smo jih predvideli za potrebe Salonita (dokupi delovne dobe predčasno upokojenim, zagotovitev stanja brez azbesta na celotnem kompleksu Salonita, odškodnine). Zato je bil zakon kasneje večkrat dopolnjen.
- Državo nam je uspelo prepričati, da sprejme svoj del odgovornosti za težke in bridke posledice, ki jih je utrpela srednja Soška dolina in širša okolica.
- Zakon je bil soglasno sprejet 27. 9. 1996, veljati pa je začel 12. 10. 1996.

Po sprejemu zakona ZPPPAI sta mi dr. Janez Drnovšek in Metod Dragonja čestitala za »vizionarsko« odločitev 15. 9. 1995 ter uspešno in unikatno zakonsko rešitev azbestne problematike v Anhovem in Sloveniji. Služba varstva pri delu, ki jo je vodil Zvonimir Kristančič, je prejela najvišje stanovsko priznanje nagrado Avgusta Kuharja.

Zakonsko rešitev azbestne problematike v Salonitu in Sloveniji si štejem kot največji dosežek v moji poklicni karieri. Veličina teh prizadevanj in njihovi rezultati se zrcalijo tudi v današnji podobi bivšega Salonita Anhovo oziroma današnjega Alpacem in Swisspearl.«

Takratni predsednik uprave Jože Funda je za svoja prizadevanja prejel zahvalne listine vseh krajevnih skupnosti v Občini Kanal ob Soči. Radio Koper in Primorske novice sta ga razglasila za gospodarstvenika Primorske. Leta 2002 pa je prejel najvišje stanovsko priznanje nagrado Gospodarske zbornice Slovenije za izjemne gospodarske dosežke trajnega pomena.

Zvonimir Kristančič, nekdanji varnostni inženir in član uprave, zaposlen v takratnem Salonitu Anhovo od leta 1976 do 2013: »V Anhovem se je začelo uporabljati azbest že leta 1921. Veljal je za čudežni material z neverjetnimi lastnostmi za

dobrobit človeštva. V 70. letih se je v Salonitu, kot tudi drugod po Jugoslaviji, začelo razpravljati o škodljivostih azbesta, vendar je bilo to omejeno na strokovne kroge. V tem času so bile izpeljane investicije v povečanje proizvodnje azbestcementnih proizvodov. Na območju Anhovega je bilo zaposlenih okrog 2.200 ljudi, v celotni skupini pa preko 2.600. V 80. letih je zavedanje o škodljivosti azbesta in spoznanje, da zdravstvena stroka ni dovolj usposobljena in opremljena, botrovala udeležbi skupine ljudi iz Salonita in Zdravstvenega doma iz Nove Gorice na strokovnem simpoziju o problematiki azbesta, ki je bil leta 1987 Londonu. Znanje in vedenje, ki so ga pridobili, in kasnejši dokup opreme za diagnostiko bolezni, so omogočili prvo potrditev poklicnega obolenja leta 1988. Razpad trgov zaradi vojne na območju Jugoslavije je še povečal krizo in odgovornost vodstva za socialno varnost več sto družin, odvisnih od azbestcementne proizvodnje, ki se je dokončno ustavila sredi 90. let. V teh razmerah in novih družbeni stvarnosti se je porodila zamisel o soodgovornosti dotedanjih lastnikov, to je države. Začele so se aktivnosti za pripravo ustrezne zakonodaje za zagotovitev socialne varnosti zaposlenih v podjetjih, ki so uporabljali azbest in odškodnini za obbolele zaradi dela v okolju onesnaženem z azbestom.

Ta izkušnja nas uči tudi za danes, da moramo imeti občutek za skupnost. Brez tega ne bo preživetja.«

Sodelovanje v skupnosti

Hasib Brdar, predsednik Društva obolelih zaradi azbesta: »Vsak, ki se sooči s posledicami azbesta, je drugačen, tako smo si tudi ljudje sicer različni med seboj – vsak potrebuje individualno obravnavo. Najbolj pomembno je, da jim svetujemo in nudimo

pomoč pri zdravniškem pregledu, pri (kakšnem) postopku ter pri izplačilu odškodnine. Najpomembnejše je, da se ljudje udeležijo preventivnih pregledov. S člani društva pomagamo ljudem po vsej Sloveniji. Nam pa pomagajo zdravniki in različni strokovnjaki, ki se jim moram res zahvaliti za odzivnost. Ambulanta na Golniku, ki so jo vzpostavili na našo pobudo leta 2021, in izvaja tudi preventivne preglede, je za vse izpostavljene azbestu izredno dragocena. Za nas je pomembna tudi podpora Alpacema: seveda moramo pripraviti projekt in utemeljiti, da bo za dobro ljudi in potem nas pri tem vedno podprejo, ne glede na to, iz katerega kraja prihajajo obboleli.»

Danes kar dve tretjini zaposlenih v cementarni prihajata iz občine Kanal ob Soči. V tej občini je že več kot 100 let lokacija cementarne, dobrih 70 let pa je bila tu poleg cementarne tudi proizvodnja azbestcementnih izdelkov. S cementarno je rastla skupnost in s tem tudi izjemna povezanost med podjetjem in skupnostjo. Vodstvo in sodelavci cementarne so bili ob potrditvi škodljivosti azbesta pobudniki zakonodaje s področja prepovedi uporabe azbesta za celo Slovenijo. Cementarna prispeva k vrsti razvojnih in infrastrukturnih projektov v skupnosti, podpira delovanje mnogih uspešnih društev in posameznikov. Sodelavci cementarne so dejavni člani skupnosti. Kljub menjavi generacij ostajajo zavezani odgovornosti do okolja, transparentnosti in sodelovanju. Del tega je tudi skrb za sodelavce in upokoјence, ki so se soočili z obolenji zaradi azbesta, pa tudi za njihove družinske člane. Poleg pomoči posameznikom je pomembna tudi podpora Društvu obolelih zaradi azbesta (prostor, posamezni projekti), da lahko izpolnjuje svoje poslanstvo pomoči v zdravstvenih in odškodninskih postopkih.

Dr. Tomaž Vuk, predsednik uprave družbe Alpacem Cement: »To območje sem spremljal že v otroštvu, saj je bila mama doma iz občine Kanal ob Soči. V takratnem Salonitu Anhovo sem začel z delom leta 1995 v razvojnem oddelku, leta 2012 sem postal član uprave za tehnič-

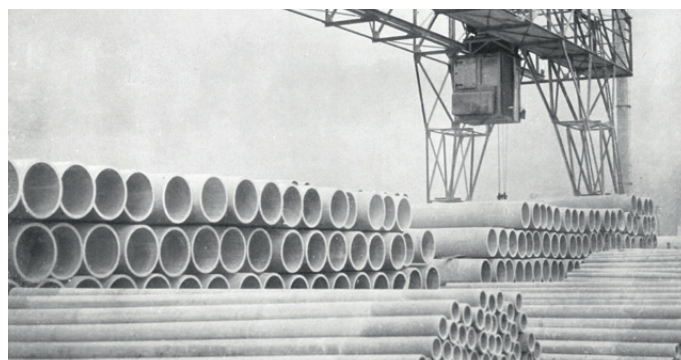
no področje, pred tremi leti pa predsednik uprave sedanjega Alpacema Cementa. Danes se mi zdi, da smo na neki točki, ko vemo, da bodo ta obolenja še z nami in moramo vsem pomagati, je pa potrebno zgraditi okolje za kakovostno delo in življenje mladih generacij. In tu je potrebno sodelovanje med zaposlenimi, ki so tudi krajani, in celotno skupnostjo. V vsakem trenutku moramo gledati, kaj je tisto, kar danes lahko naredim, zato da bo jutri boljše.»

Mag. Dejan Bostjančič-Zwitter, član uprave družbe Alpacem Cement:

»V družbi sem že več kot 15 let in prvi dan, ko sem prišel v službo, so me seznanili s tragično zgodovino uporabe azbesta. V času od opustitve se je veliko spremenilo, jaz ocenjujem

na boljše. Nam vsem, pa čeprav nismo bili neposredno v vključeni v času uporabe azbesta, pa je ostala izkušnja, da moramo storiti vse, da se takšna tragedija več ne ponovi. Pomembno se je spremenilo tudi vodenje podjetja in s tem sodelovanje: v upravi se vidiva kot trenerja, ki usmerjava moštvo. Seveda moramo imeti pravila, ki morajo biti življenjska. Vsak mora imeti možnost, da izrazi, kar želi, tudi nasprotovanje. Ves čas pa moramo nadstandardno izpolnjevati okoljska merila. Pomembno je tudi, da pomagamo vsem, ki se soočajo s posledicami azbesta, zato podpiramo znanstvene raziskave na tem področju. Tudi v zdravstvu se dogaja pozitiven razvoj – medicina že dosega uspehe pri zdravljenju, ne samo pri blaženju posledic. Posebej mi je pri srcu preventiva. In prav na tem področju Društvo obolelih zaradi azbesta opravlja izjemno poslanstvo. Moja srčna želja je, da uspejo z zakonsko pobudo, ki bo omogočila čimprejšnjo odstranitev še preostalega azbesta iz vse Slovenije.«

Tragedija azbesta in žarek upanja

»30 let boja in povezanosti«

VABILO

Društvo OZA vabi na osrednji dogodek ob 30-letnici ustanovitve društva, ki bo v **ponedeljek, 19. januarja 2026**, s pričetkom ob **17. uri** v dvorani Kulturnega doma v Desklah.

Na dogodku bomo predstavili zgodovino društva in se zahvalili vsem, ki so tri desetletja pomagali ljudem in društvu.

Vabljeni!